

306. Šohajík se „šlaháč-
kou“. Figurka z kukuřič-
ného šustí podle návrhu
Marie Zapletalové z Brna
(rok 1953)

306

JAROSLAV OREL

Z U Ž I T K O V Á N Í K U K U Ŕ I Č N Ě H O Š U S T Í N A J I Ž N Í M O R A V Ě

Všeobecně platnou zásadou pro veškerou výrobu je trvalé zajištění vlastních surovinových zdrojů. Místní výroba navazuje proto v jednotlivých krajích na místní suroviny. Na jižní Moravě je takovým surovinovým zdrojem kukuřičné šustí.

307. Kukuřice zavěšená „na rahnách“ pod střechou na dvoře

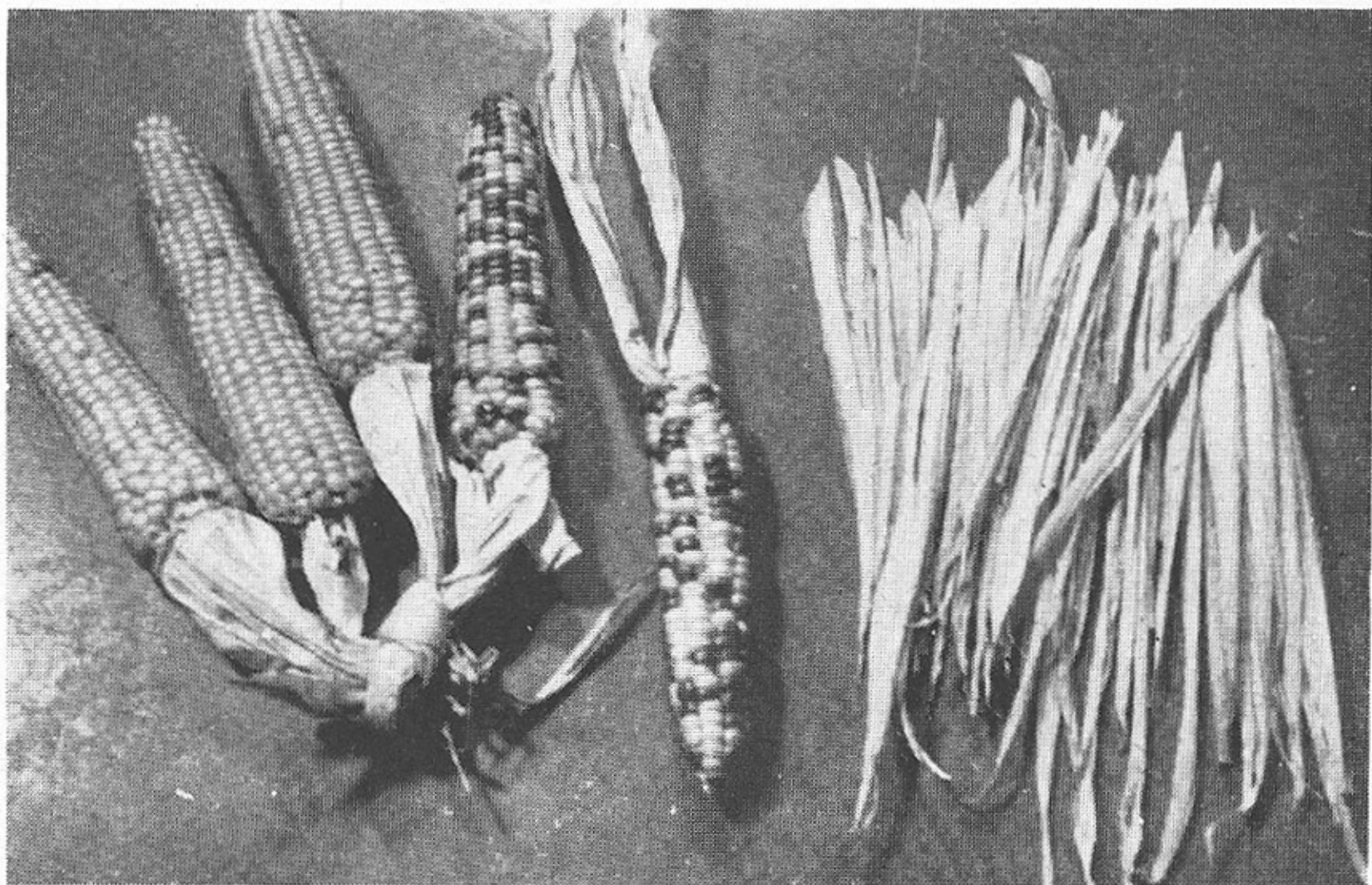
308. Kukuřičné vázanice a šustí

307

Kukuřice (*Zea Mays*) je nejvýznamnější kulturní domácí rostlina středoamerických a jihoamerických tropů, od pradávna pěstovaná v Mexiku. Byla hlavní potravinou praobyvatelů Střední Ameriky, tak důležitou, že v pantheonu Aztéků byla bohyní kukuřice Chicomecouatl. Semena kukuřice byla nalezena v hrobech Aztéků, Mayů a Inků. V době objevení Ameriky pěstovali Mexičané a Peruánci kukuřici v uměle zavlažovaných zahradách. Do Evropy ji přivezli Španělé na počátku 16. století.

Kukuřice má jednoleté plné stéblo a široké, čárkovitě kopinaté listy. Obilky jsou velké, zploštělé, většinou sklovité, různě zbarvené a palice jsou obaleny lýkovitými listeny, lidově zvanými šustí.

Hlavní oblastí pěstování kukuřice v naší vlasti je Slovensko a jižní Morava. Zužitkování kukuřičného šustí na jižní Moravě, kde je tato cenná surovina dosud jen špatným krmivem a stelivem, je dlouhodobým úkolem družstva Moravská ústředna pro lidovou a uměleckou výrobu v Brně. Výrobní cyklus v tomto úseku je nutno uzavřít v jediném podniku a zaměřit jej na sklizeň a zužitkování šustí, neboť tento odpad, vzniklý při

308

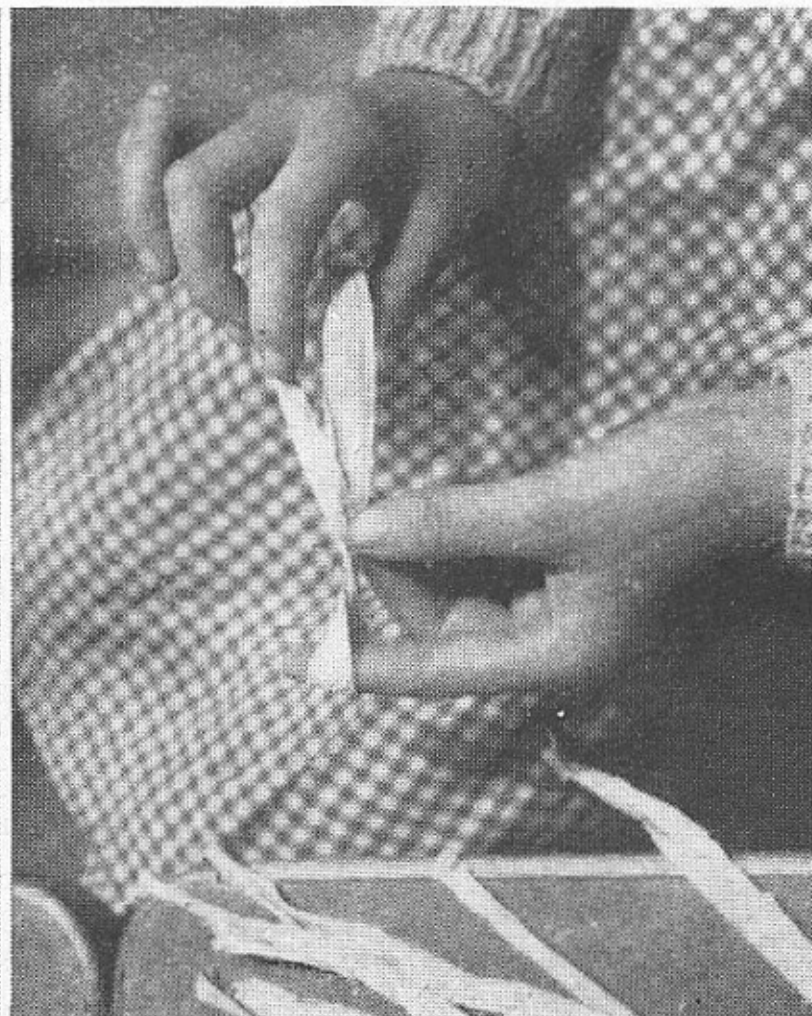
309

309. Vlhčení šustí před rozdělením a sestřihnutím

310

310. Sestřihování šustí

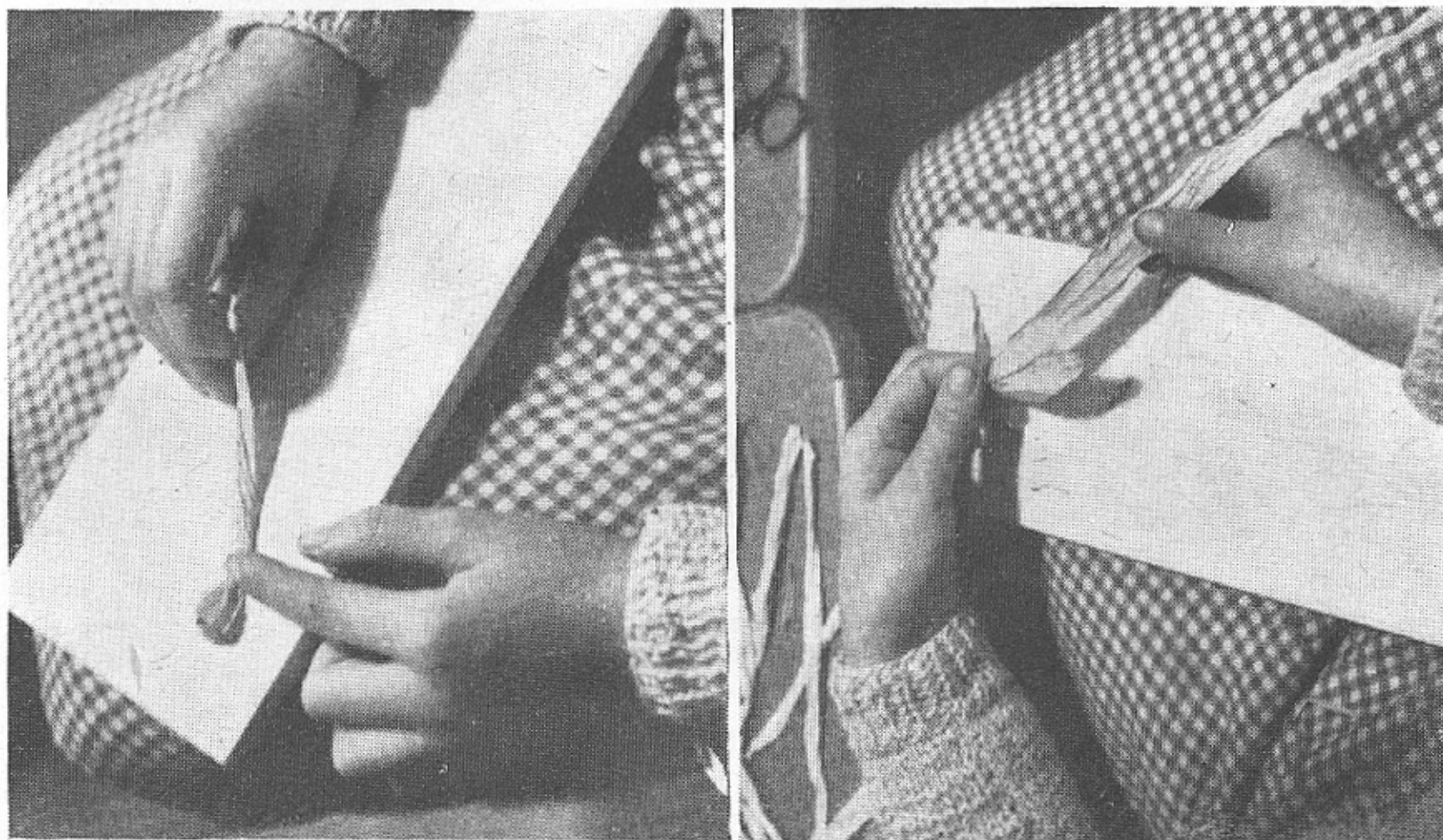
311

311. Začátek práce — líčko se stáčí vpravo lesklou (rubní) stranou navenek

odzrňování kukuřičných palic, je vhodným materiálem pro domácí pracovníky na výrobu užitkových předmětů a jeho sklizeň i zužitkování v jednom podniku zaručuje péči o materiál a tím i kvalitu výrobků.

Šustím svázané kukuřičné palice se po sklizni zavěšují k dosušení na rahna v průjezdech selských domů, pod střechu nad náspy, na půdu „na hambálky“, na větve stromů nebo se skládají do vrstev na dvoře. Na bílém pozadí rovinné architektury jsou barevné kukuřičné klasy ostře kontrastní a patří k osobitému a půvabnému podzimnímu koloritu jižní Moravy. Po odzrňování palic se čisté listeny otrhávají a ukládají v tenkých vrstvách na suché a stinné místo, aby se předešlo plesnivění. Před zpracováním se šustí kropí nebo namáčí do vlažné vody, trhá a sestřihuje na líčka. Sestřihují se vrchní konce listenů, t. j. jejich tvrdá část. Z jednoho listenu jsou 3—5 líček.

Po sestřihání líček nastává vlastní práce. Líčko se stáčí do prava lesklou rubní stranou navenek. Tak vzniká počáteční úplet, který se zavěsí na hřebík, upevněný na prkénku. Při-

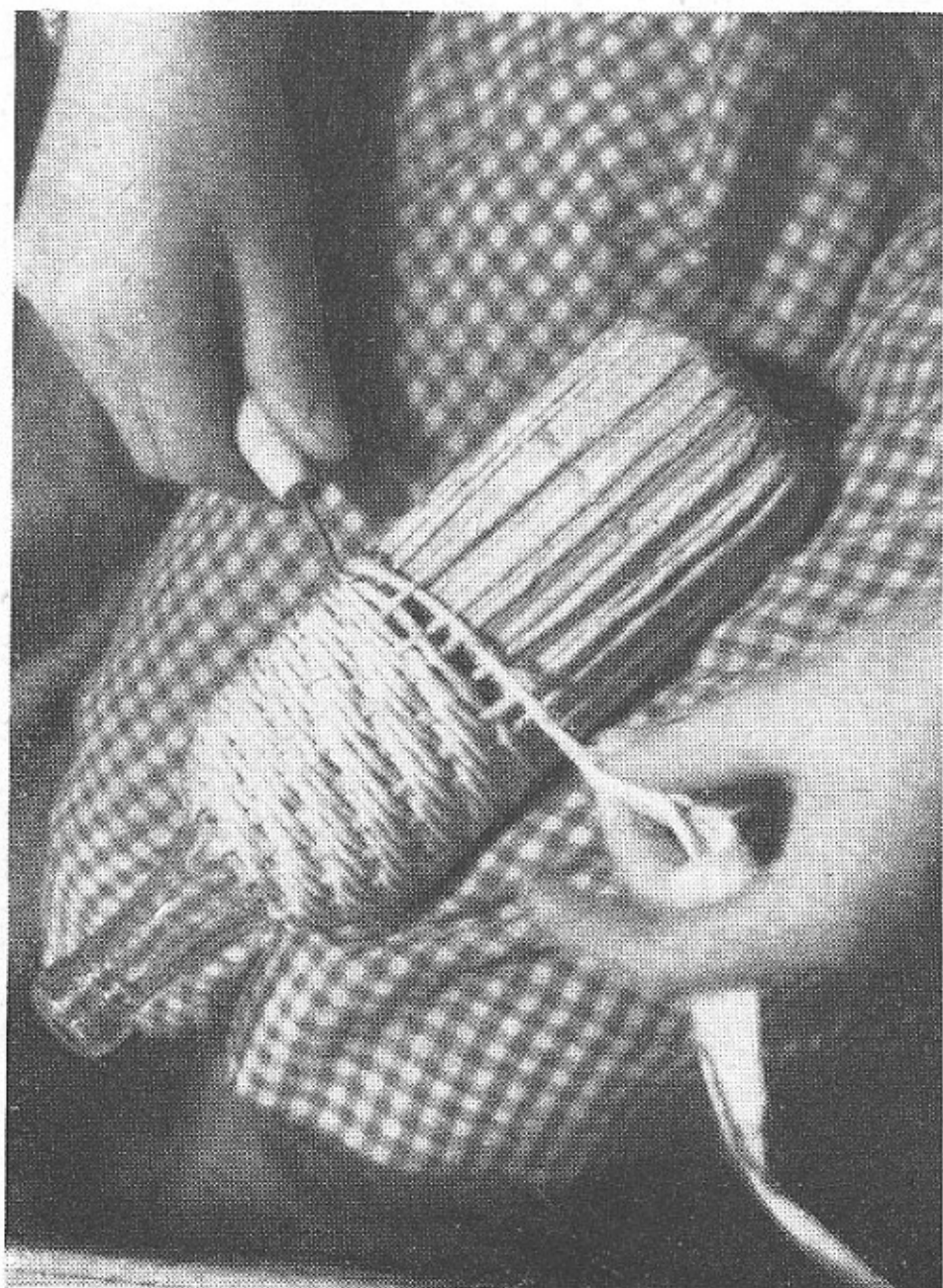

312. Líčko se zavěsí na hřebík, upevněný na prkénku, na kterém se pletou počáteční úplety

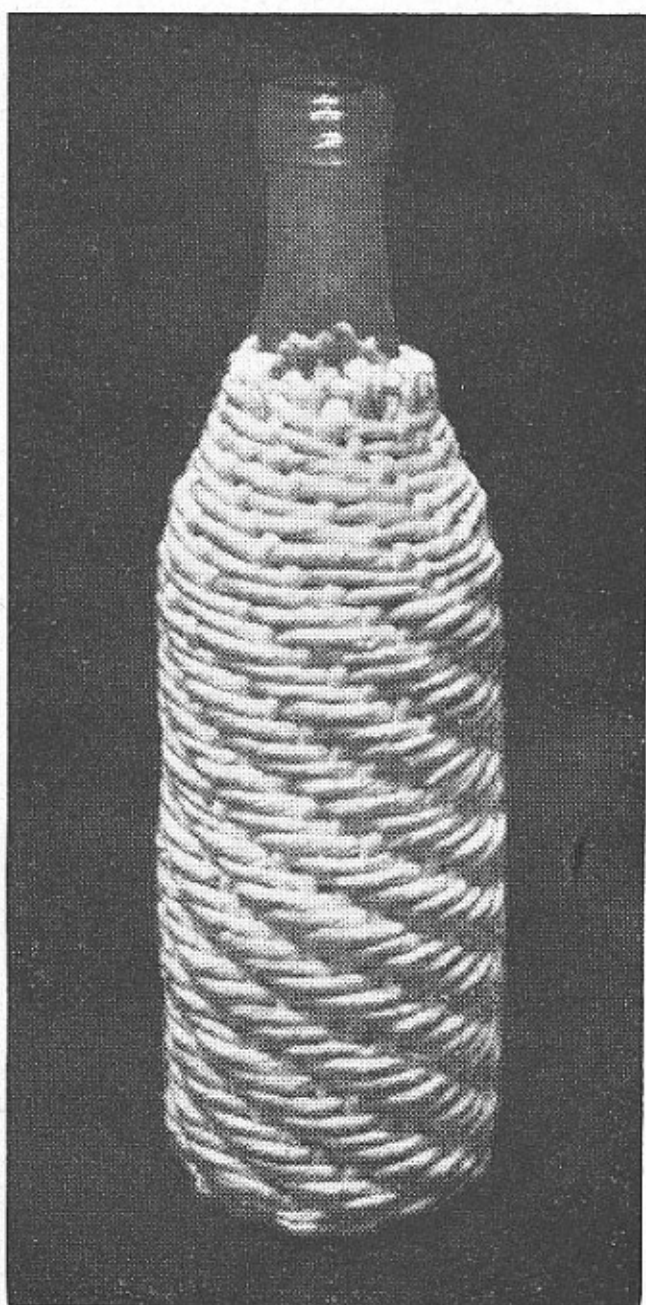
313. Úplety se prodlužují postupným přidáváním dalších líček

kládáním dalších líček a jejich stáčením se tvoří dlouhý úplet žlutavých provazců, jež se navinují na prkénko či na dřevěný nebo papírový válec. Pracuje se s nimi i přímo na formě. Z úpletů se zhotovují různé užitkové předměty, na př. rohože do koupelen, sandály, úsporná stolní prostírání, obaly na láhve a demijony, kasety, nákupní kabely, dětské ozdobné kabelky, předložky na otírání obuvi, obaly na vázy a květináče, podložky pod sklenice, výplety dětských kočárků a postýlek, misky na pečivo a j. Úplety ze šustí se dobře osvědčují i při vyplétání sedacího nábytku.

Tradiční lidová tvorba se na jižní Moravě uplatnila při hotovení panenek z kukuřičného šustí. Figuru „šustáka“, zhotovenou z kukuřičných listů, zavěšuje v noci šohaj na kliku dveří do domu nevěrné milé, aby zesměšnil soka v lásce. Z lidové tvorby vycházejí také letošní návrhy profesorky Marie Zapletalové z Brna, jež vytvořila z kukuřičného šustí figurku panenky, šohaje se šlaháčkou, jelena a kočky. Podle nich se budou vyrábět ze šustí výtvarně hodnotné upomínkové předměty

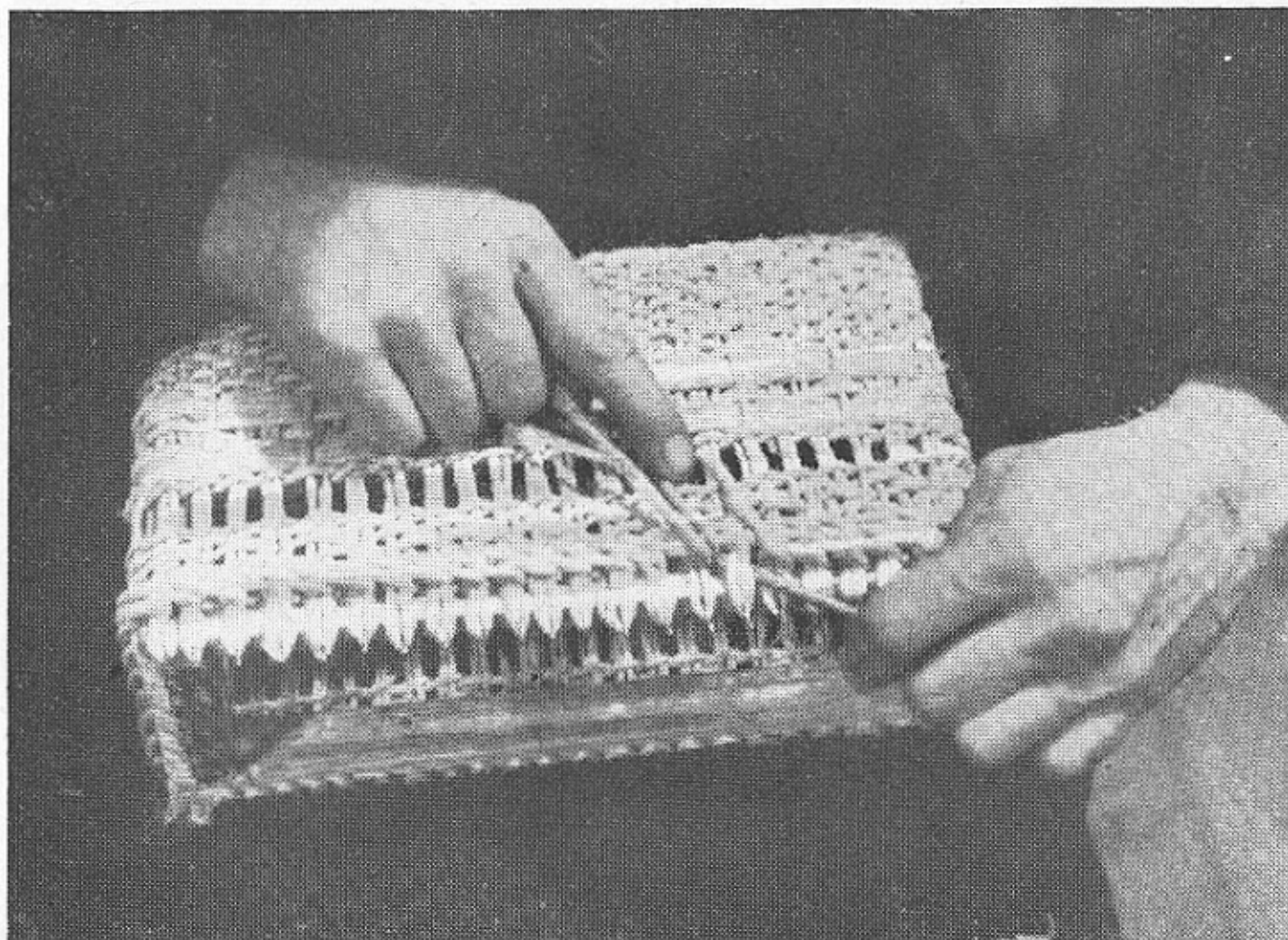
314

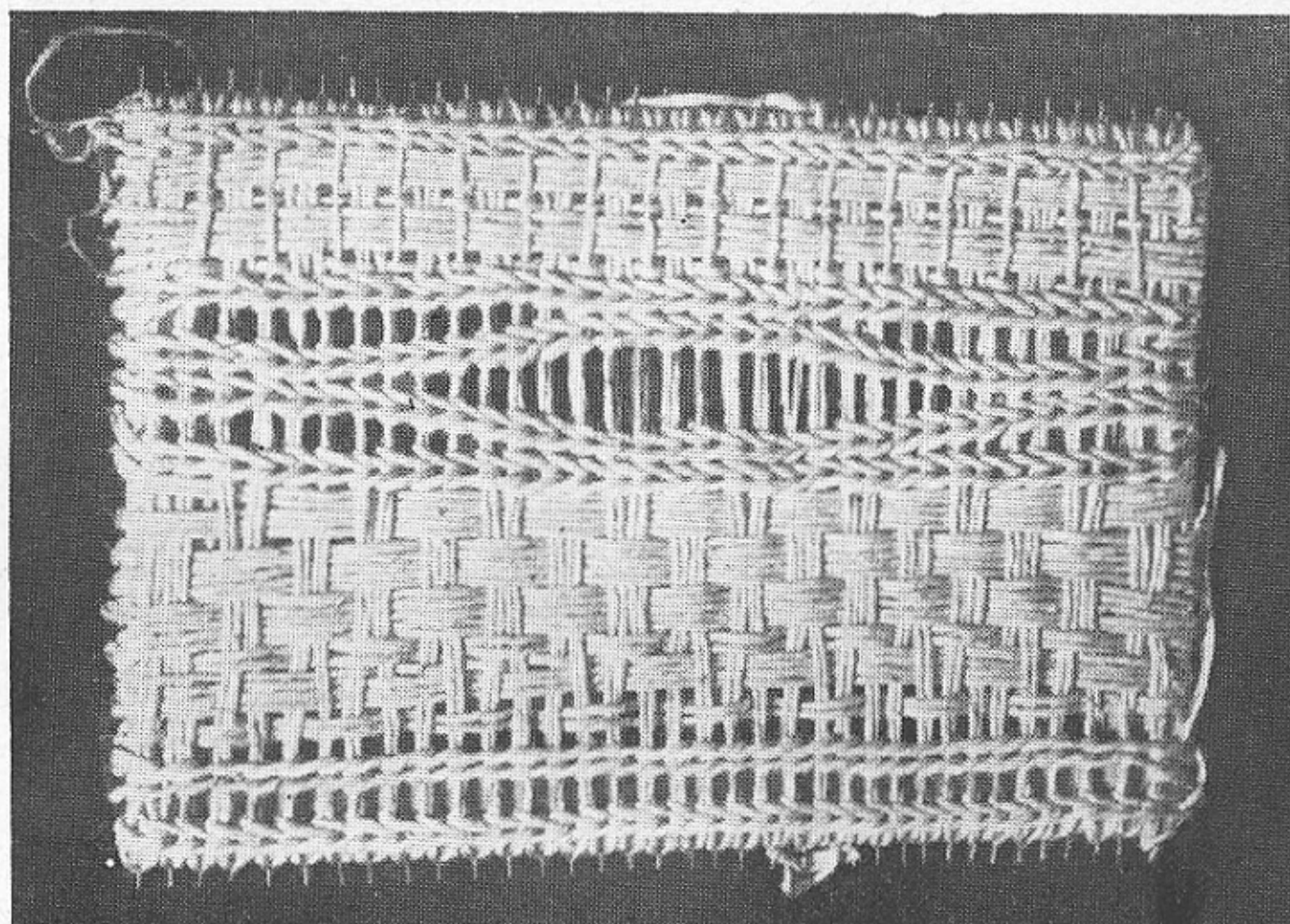
315

a hračky. Při zpracování šustí se používá různých vazeb, na příklad při vyplétání dětského kočárku pro panenku plátňové vazby trojmo, při vyplétání sedadla dětské židle rozmarýnkové vazby, při oplétání lahví keprové vazby. Při zpracování nákupních kabel je důležité konturování dna dvojmým úpletem. Je potřeba přesně rozlišovat párné úplety, které jsou upevněny na jediném hřebíčku a úplety nepárné, jež jsou každý z jiného hřebíčku. Dvojmým úpletem se kabely rovněž ukončují. Zakončení kabely musí být vázáno dvojmým úpletem mezi nepárnými úplety, jinak by byla kabely nepevná, rozjížděla by se a ztrácela by formu.

K zužitkování kukuřičného šustí uspořádalo ve dnech 8. 12.—11. 12. 1952 brněnské družstvo Moravská ústředna v Brumovicích na Moravě školení s cílem zacvičit do této pracovní techniky domácí pracovníky. Úspěch školení byl podnětem k budování dalšího střediska zpracování kukuřičného šustí ve

316

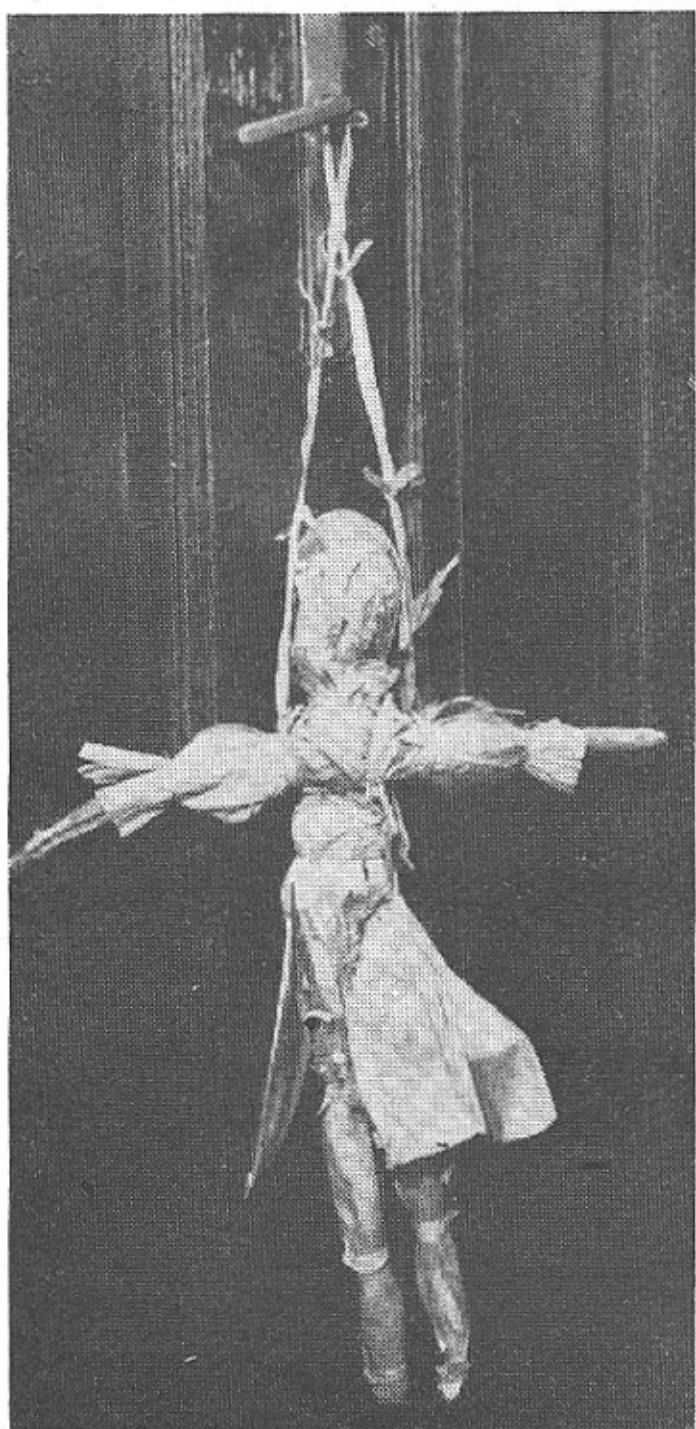
317

314. Při oplétání láhve je prvním pracovním úkonem napnutí úpletů

315. Opletená láhev. Pletivo je provedeno keprovou vazbou

316. Zakončování pletené kabely. Je znázorněn příklad nesprávné techniky. Správné zakončení musí být provedeno nepárnými stehy

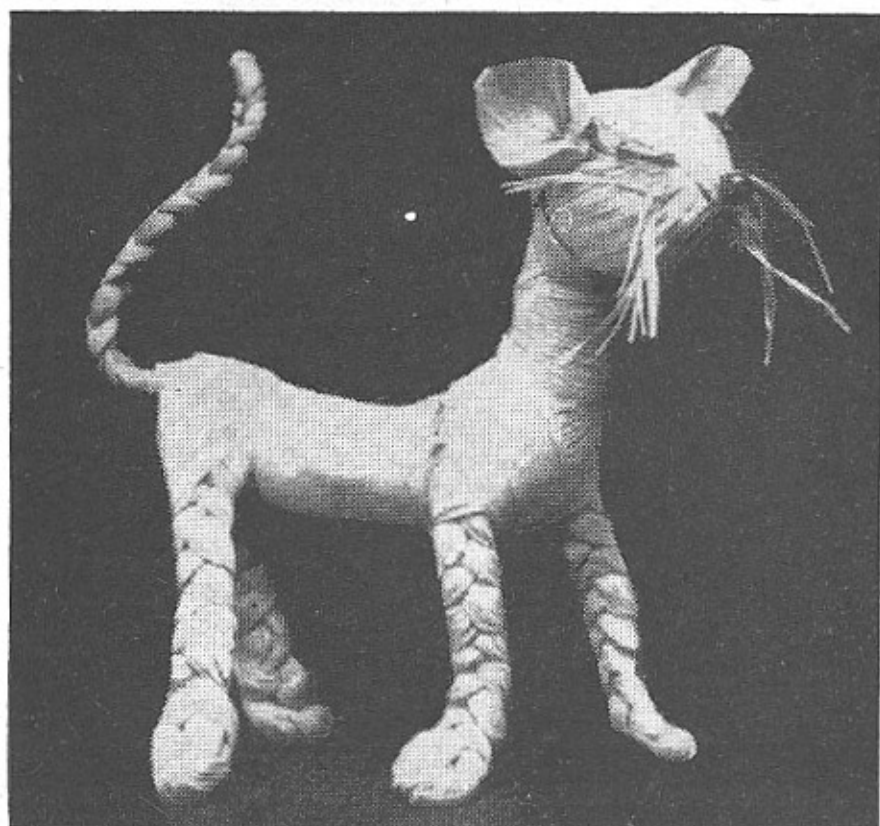
317. Ukázka různých technik pletiva na rámu

318

319

318. „Šusták“, lidová figurka z kukuřičného šustí

319. Jelínek z kukuřičného šustí, provedený podle návrhu Marie Zapletalové v Brně roku 1953

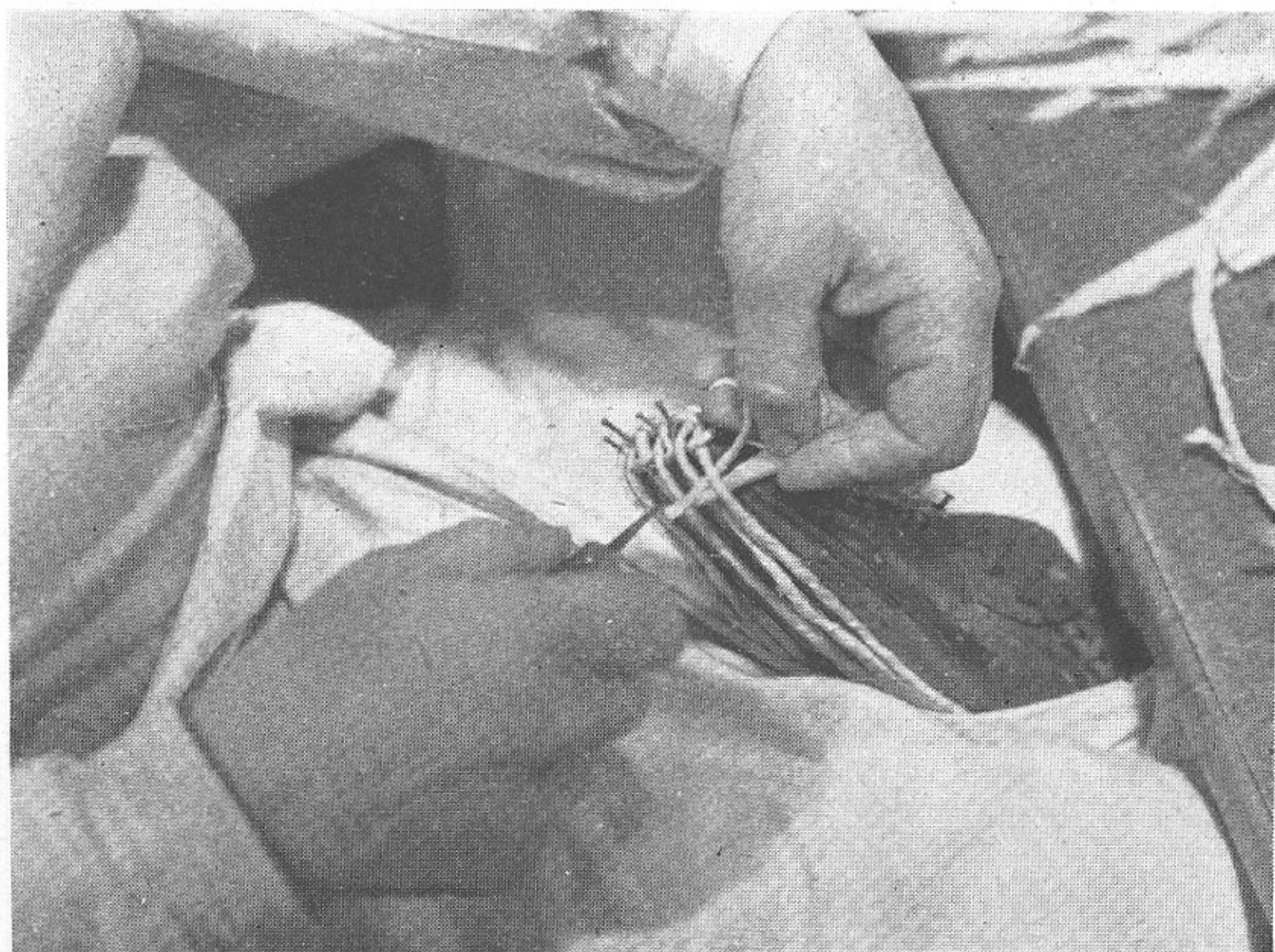
320. Marie Zapletalová, Brno: Kočička z kukuřičného šustí

321. Marie Zapletalová, Brno: Panenka z kukuřičného šustí. Velmi pěkně je do cíleno charakteristických znaků hanáckého kroje

320

322. Pletení sandálu z kukuřičného šustí počíná napínáním úpletu na kopyto 322

Slavkově, kde se školení konalo v době od 16. 3.—19. 3. 1953. V průběhu zpracování zjistili odborníci, že jihomoravské šustí je znamenité jakosti a jeho zpracování má stejně dobré podmínky jako na jižním Slovensku, kde se kukuřičné šustí zpracovává již po několik desítek let.

Iniciativa k využití této suroviny na jižní Moravě a ke školení domácích pracovníků vyšla z brněnské odbočky Ústředí lidové a umělecké výroby. Po provedení průzkumu a klasifikace jihomoravského kukuřičného šustí jako vhodného přírodního materiálu bude další činnost Ústředí lidové a umělecké výroby zaměřena na uplatnění šustí ve vyplétání nábytku, na využití v drobné bytové galanterii, v brašnářství, obuvnictví a hračkářství. V nábytkářství se tak ušetří dřevo a docílí se vzdušnosti nábytku. Půjde hlavně o výplně rámových konstrukcí, jako je

323. Záběr z kursu zpracování kukuřičného šustí, uspořádaného v Brumovicích v prosinci 1953

323

sedací nábytek, skřínky na boty, na peřiny, předsíňové stěny a truhlicové lavice na prádlo. Pokud jde o vyplétání sedadel, bude potřeba hledat vhodné chemické vyztužení úpletového materiálu, který by v dosavadním stavu nesnesl nepravidelný tah a tlak při sezení. Z používání je potřeba vyloučit hřebíky a ostré hrany v dřevěných konstrukcích.

Cílem výzkumné a vývojové činnosti bude uplatnit tuto místní surovinu za použití nových pracovních metod a technik ve výrobě zboží pro hromadnou spotřebu. Při navrhování výrobků bude potřeba čerpat z tradičních technik a tvarů, aby bylo docíleno osobitého rázu. Je potřeba také provést systematický výzkum v úseku těžby této rostlinné suroviny se zaměřením na užití v čalounictví, v průmyslové embaláži a na výrobu izolačních desek.